

SIMULTAANIIN KAKSIKIELISYYTEEN KASVAMINEN

aksikielisyys tunnetaan ihmisen alkuhistoriasta lähtien (Oksaar 1992a: 8), ja sitä esiintyy tavalla tai toisella lähes kaikkialla maailmassa (Arnberg 1987: 3). Kaksi- ja monikielisyys kehittyy puhumalla ja elämällä monikielisessä ympäristössä. Sekä yksikielisyys että kaksikielisyys omaksumisen liikkeelle paneva voima on tarve kommunikoida ja luoda sosiaalisia kontakteja. Tutkimusten mukaan jokainen terve lapsi pystyy omaksumaan kasvuympäristössään puhutut kielet, ja monikielisyys vaikuttaa myönteisesti lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Suurin osa tähänastisista lasten kaksikielisuuden tutkimuksista on tapaustutkimuksia, joissa tutkijat ovat usein selvittäneet omien lastensa kielenkehitystä (esim. Ronjat 1913, Leopold 1939–1949, Oksaar 1977, Saunders 1982, Vihman 1985, Fantini 1985). Vaikka lasten kaksikielisydestä on monia tutkimuksia, virolais-suomalaista kaksikielisyyttä ei ole juuri tutkittu.¹

KAKSIKIELISYYDEN MÄÄRITELMÄ

Kaksikielisuuden määritelmiä on monia. Tarkoitan kaksikielisyydellä sitä, että ihminen pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään — varttuneempi myös lukemaan ja kirjoittamaan — ja ajattelemaan kahdella kielellä ja vaihtamaan niitä tilanteen ja keskustelukumppanin mukaan, vaikka lähes samantasoista osaamista molemmissa kielissä ei olisikaan saavutettu. Varhainen kaksikielisyys omaksutaan lapsuudessa. Suppeimman määritelmän mukaan kaksikielisiä ovatkin vain ennen neljättä ikävuottaan kaksi kieltä kasvuympäristös-

¹ Artikkelin perustuu väitöskirjaani Simultaaninen kaksikielisyys: läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain (Hassinen 2002), joka on pitkittäistutkimus kahden sisaruksen viro ja suomen rinnakkaisesta omaksumisesta Suomessa.

sään omaksuneet (Vihman ja McLaughlin 1982: 36). Simultaani kaksikielisyys tarkoittaa kahden eri kielen omaksumista lähes lapsen syntymästä lähtien (Hassinen 2002: 22). Simultaanisti kahta kieltä omaksuvan lapsen kielet ovat De Houwerin mukaan (1998: 250) samanvertaisia, alfa-kieli (L α , *Language Alpha*) ja A-kieli (L A , *Language A*). Väitetään (Baker ja Prys Jones 1998: 41), että vain tiettyyn ikään asti (siis esimerkiksi simultaanin kaksikielisyuden yhteydessä) on mahdollista omaksua moitteeton ääntäminen. Tätä tukee Jusczykin teoria, jonka mukaan prosodisesti tärkeä kielen rytmi alkaa kehittyä sikiövaiheessa ja lapsi herkistyy äidinkieleen kuuden kuukauden iässä (Jusczyk ym. 1993: 675).

Sekä tutkijat että vanhemmat ovat olleet kiinnostuneita kaksikielisyuden myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista (Arnberg 1987: 21). Eri yhteyksissä on tutkittu kaksikielisyuden vaikutusta älylliseen, kielelliseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Tulokset riippuvat paljolti tutkittavien henkilökohtaisista ominaisuuksista ja kielten omaksumistilanteesta, kieliin suhtautumisesta ja tutkimusmenetelmistä (ketä ja mitä tutkitaan, ketkä ovat verrokkeina jne.). Kielteinä seikkoina on pidetty kaksikielillä kielten koodien yhdistymistä, lainaamista, interferenssiä ja koodinvaihtoa (Baker ja Prys Jones 1998: 62, 573). Todellisuudessa nämä kuuluvat kahden kielen omaksumisen prosessiin, ja koodinvaihtoa voidaan hyvinkin pitää kielenkäyttöä rikastavana ilmiönä (De Houwer 1998: 257–258). Nykyisessä kansainvälisessä kaksikielisyystutkimuksessa kaksikielisyyttä ei pidetä haitallisena (Baker ja Prys Jones 1998: 43). Myönteisinä vaikutuksina mainitaan yksikielisiä lapsia paremmat tulokset luovuutta ja ongelmanratkaisua vaativissa tehtävissä ja testeissä, jotka edellyttivät käsitteenmuodostusta, mentaalista tai symbolista joustavuutta (Sundman 1995: 37; Arnberg 1987: 24), lapsen tietoisuus puhumistaan kielistä ja mielenkiinto kieliopillisia seikkoja kohtaan jo varhaisessa iässä (Meisel 1990: 17; De Houwer 1995: 221), huomiot kielten sanojen erilaisesta merkityskentästä, vivahteikkaampi maailmankäsitys ja ymmärtäväisempi suhtautuminen toisiin ihmisiin (Oksaar 1992a: 7; 1989: 319).

KAKSIKIELISYYDEN OMAKSUMISPROSESSI

Kielten eriytymisellä tarkoitan kielten omaksumisprosessia, jonka kuluessa kummankin kielen järjestelmä kehittyi asteittain. Aluksi kielet eriytyvät keskustelukumppanin mukaan ja sen jälkeen kielellisen tietoisuuden perusteella. Kielten eriytyminen ei merkitse sitä, että kielten keskinäinen vaikutus loppuu kokonaan. Kielten omaksumisprosessit ovat yksi- ja kaksikielillä lapsella samankaltaisia (Kessler 1984: 38; Meisel 1990: 17), ja suurimmat erot johtunevat lasten yksilöllisistä geneettisistä ja psyykkisistä ominaisuuksista (De Houwer 1995: 241; Baker ja Prys Jones 1998: 36–37). Kielenkäyttö kehittyi sosio- ja psykolingvististen tekijöiden vaikutuksesta. Sosiolingvistisiä tekijöitä ovat kielenkäyttöperiaatteet kotona ja yhteiskunnassa: iästä, suvusta, koulutuksesta ja sosiaalisesta luokasta riippuva vaihtelu. Psykolingvistisiä tekijöitä ovat seikat, jotka vaikuttavat siihen, miten lapsi suhtautuu kielten käyttöön ja kielen valintaan, kielten tasoon ja käyttömahdollisuuksiin. (Oksaar 1992b: 65.)

Kaksikielisen lapsen kielten kehitysprosessissa on keskeinen rooli kielellisen virikkeen sisällöllä ja sillä, millä strategian mukaan lapsi omaksuu kielet (De Houwer 1995: 225–229; Lanza 1997: 50–53, 249–269). Saundersin (1982: 22) mukaan lapsen kaksikieli-

syiden kehittymiseen vaikuttavat perheen sisäisen kielenkäytön lisäksi sukulaisten, ystävien ja laajemminkin ympäristön kielet. Samoin Romaine (1995: 215, 238, 183–185) tähdentää perheen ja ystävien kielten merkitystä kielenomaksumisessa. Hän korostaa, että kahden kielen omaksumistilanteessa on olennaista, millaisessa suhteessa vanhempien äidinkielet ja ympäristön kieli ovat omaksuttaviin kieliin eli kieleen tai kieliin, joita vanhemmat puhuvat lapsilleen.

Lapsen kognitiivinen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Slobin 1974: 101, 115). Tietyt kognitiiviset prosessit — esimerkiksi huomioiminen, kahdenkeskinen tunnelmaus ja katse, jäljittelyn kautta omaksuttavat kommunikatiiviset eleet ja sosiaaliset leikit — mahdollistavat seuraavien prosessien omaksumisen — esimerkiksi jaetun tarkkaavaisuuden, kolmenvälisen huomion jakamisen, lapsen yksilöllisen minäntunteen kehittymisen ja esineiden käytön ja symbolisen leikin. Kehitys on asteittaista. (Mts. 121.) Lapsen minäkuva kehittyy tietyllä kognitiivisen kehityksen tasolla noin toisen ikävuoden aikana. Kaksikielisellä lapsella minäkuvaan kuuluu myös tietoisuus omasta kaksikielisyydestä ja kiinnostus kieliin liittyviä metalingvistisiä seikkoja kohtaan. Arnberg ja Arnberg (1992: 486) väittävät, että kielten eriytymisen keskeinen edellytys on tuleminen tietoiseksi itsestä kahden kielen puhujana. Kaksikielisen lapsen metalingvistinen tietoisuus kehittyy usein aikaisemmin kuin yksikielisen (Clyne 1987: 86–88; Lanza 1992: 635, 648; 1997: 65–69), ja hän huomaa jo hyvin pienenä — toisen elinvuotensa lopulla — mitä kieliä hänen vanhempansa puhuvat. Kaksikielisellä lapsella metalingvistinen tietoisuus ilmenee kielten vaihdossa (Clyne 1987: 86). Lapselle kehittyy kuva kaksi- tai monikielisestä maailmasta, jossa tietyt henkilöt käyttävät toista kieltä. Lapsella on taipumus yrittää vastata kumppanille »oikealla» kielellä (Lanza 1997: 249–253). Edellytykset kielten eriytymiseen syntyvät, kun lapsi erottaa kielet henkilöiden perusteella. Lanza (1992: 654) korostaa, että lasten kielten eriytymisprosessi etenee kielten sosialisoinnin kautta.

Kaksikielisyyttä on ollut tapana pitää vaarana kielten omaksumisvaiheessa juuri monikielisessä ympäristössä esiintyvän kielten yksi- tai molemmansuuntaisen vaikutuksen takia (Hoffman 1991: 96). Tästä aiheesta on tehty useita tutkimuksia, joissa on yritetty selvittää vaikutuksen laatua ja määrää. Keskeisellä sijalla on ollut kielten vaikutusta aiheuttavien tekijöiden tutkimus, se, riippuvatko vaikutukset kielten omaksumismenetelmistä, vanhempien käyttämistä kommunikaatiomenetelmistä, kielen kehitysvaiheesta, toisen kielen dominanssista vai yksilöllisistä tekijöistä.

Kielten koodien yhdistymisellä tarkoitan kummankin kielen fonologian, morfologian, leksikon ja syntaksin sulautumista yhteen sanaan tai yhteen lausumaan. Käytän tätä termiä pienten lasten simultaanin kaksikielisyyden omaksumisprosessin kuvaamisessa (ennen ikää 4;0) Meiselin (1990: 7–9) pragmaattisen kompetenssin teoriaan tukeutuen. Koodien yhdistyminen on kaksikielisen lapsen kielenkehitykseen kuuluva normaali ilmiö. Se ei osoita lapsen kehityksen puutteellisuutta, vaan sitä käytetään usein kielten eriytymisprosessin antonyymina (Hoffman 1991: 103). Kaksi kieltä vaikuttaa toisiinsa eri henkilöillä yhdellä tai useammalla kielen osa-alueella (esimerkiksi leksikon, fonologian, morfologian, semantiikan tai syntaksin tasolla). Kielten koodien yhdistymisen syynä on pidetty lapselle osoitetun puheen vähäisyyttä. Yhdistymisen on arveltu johtuvan usein lingvistisistä, psykologisista ja sosiologisista syistä (kasvukontekstista). Psykologiselta kannalta kielten koodien yhdistyminen on tiedostamatonta kielten yhdistymistä. Koodinvaihto puolestaan edellyttää tietoisuutta kaksikielisyydestä ja jostakin syystä

tapahtuvaa tietoista koodinvaihtoa. Kielten tietoinen ja tiedostamaton vaikutus on olennainen kriteeri koodien yhdistymisen määrittelyssä. Kriteerin heikkoutena on se, että pienen lapsen suhteen on uskaliaista arvioida, mikä on tietoinen tai tiedostamaton prosessi. Tutkimukset osoittavat, ettei tahaton toisen kielen vaikutus lopu kielellisen tietoisuuden kehittyttyä ja kahden kielen järjestelmien eriydyttyä (Leopold 1949: 14). Sosiolingvisti- seltä kannalta kielten koodien yhdistyminen analysoidaan keskustelutilanteissa yksi- ja kaksikielisen keskustelukumppanin kanssa: lapsi pyrkii käyttämään keskustelukumppanin kieltä käyttäytymällä enimmäkseen yksikielisesti, kun aikuinen on yksikielinen (ei vaihda kieltä), ja kaksikielisesti, kun tietää aikuisen olevan kaksikielinen ja hyväksyvän kielen- käytön menetelmän mukaan kahden kielen käytön (Lanza 1997: 260–261). Koodien yhdistyminen tarkoittanee tässä tapauksessa sitä, että sosiolingvistinen kompetenssi puuttuu (Lanza 1997: 55).

TUTKIMUSKOHTEET M JA H: YLEISKEHITYS JA HENKILÖKOHTAISET PIIRTEET

Tutkimuskohteinani ovat virolais-suomalaisessa kaksikielisessä perheessä kasvavat sisarus- set, M-poika ja H-tyttö. Lapset ovat terveitä, ja neuvolan seurannassa heidän kehityksensä on ikää vastaava. M:n ja H:n motorinen ja kielellinen kehitys käyvät ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. M-pojan ja H-tytön yleiskehitys ja kielellinen kehitys.

Ikä	M:n yleiskehitys	H:n yleiskehitys	M:n kielellinen kehitys	H:n kielellinen kehitys
0;3	nostaa päätänsä	nostaa päätänsä	ääntelee, nauraa	ääntelee, nauraa
0;4	kääntyy selälleen	kääntyy selälleen	jokeltelee	jokeltelee
0;5	ensimmäiset hampaat	konttaa		
0;6	istuu, ryömii	istuu	tapailee sanoja; katsoo kirjaa	
0;7	nousee seisomaan		ensimmäisiä sanoja	
0;8	kävelee tukien, seuraa televisiota			
0;9		syö itse		tapailee sanoja
0;10	syö itse	kävelee, tanssii		
0;11	kävelee	kiipeilee, piirtää		
1;0	osoittelee kuvia, seuraa piirrettyjä elokuvia			
1;1		laulaa, osoittaa kuvia		kolmitavuinen sana
1;2		jäljittelee liikkeitä ja sanoja		alkaa tuottaa pitkiä (4–5 sanan) lausumia
1;3		aukaisee ovia		nelitavuinen sana
1;6	yhdistelee legoja, tanssii, aloittaa piirtämisen		ensimmäiset kaksisanalausumat	käyttää ensimmäisiä suffikseja
1;10	laulaa		kolmisanolausumat	
1;11			kolmitavuiset sanat	
2;0	konttaa		kysyy ja vastaa, 50 % puheesta jokeltelua	
2;2			kuuntelee lukemista, kuiskaa, kertoo tarinaa	

Puheen tuottaminen alkaa M:llä ennen toista ikävuotta. Iässä 1;6 M alkaa tuottaa kaksisanalausumia, iässä 2;0–2;1 vastaa kysymyksiin ja kyselee itse, iässä 2;2 kuuntelee lyhyitä tarinoita ja kertoo ne itse sen jälkeen. Hän ei ole innokas jäljittelemään kielenomaksumisvaiheessa, vaan haluaa keksiä itse ratkaisut, mallit ja uudet sanat. Tämä ilmenee luovuutena ja kielellä leikkimisenä; esimerkiksi iästä 2;6 saakka hän keksii itse tarinoita ja lauluja. H on hiljainen ensimmäisen ikävuoden loppuun saakka. Se on juuri vaihe, jossa isovelji M alkaa puhua ja kysyä. Iässä 1;2 ilmaantuvat H:n ensimmäiset lausumat, heti monisanaisina, pitempinä kuin kahden sanan lausumat. H käyttää yksivuotiaana kotona enemmän viroa kuin suomea. Kun M seurustelee yksivuotiaaksi saakka pääasiallisesti vanhempiensa kanssa, H:lla on myös isonveljen malli. M puhuu siskolleen ja myös toisille lapsille viroa ja esimerkiksi komentelee sisarta iässä 3;3 viroksi (äitiä jäljitellen). Vaikka M ihannoi (virolaista) äitiä ja H (suomalaista) isää, lapset haluavat samastua virolaisiin ja suomalaisiin päinvastoin: M sanoo olevansa suomalainen ja H virolainen. H viihtyy paremmin virolaisten keskuudessa ja uskaltaa ryhtyä solmimaan uusia suhteita.

LASTEN KEHITYKSEN TAUSTA JA YMPÄRISTÖ

Lasten äiti on virolainen ja kotoisin Tartosta. Hän aloitti suomen opinnot aikuisiässä 18-vuotiaana ja puhuu nyt kaksikielisenä myös suomea. Lasten isä on suomalainen ja kotoisin Pohjois-Savon murrealueelta. Isä käyttää arkipuheessaan kohtalaisesti savon murretta mutta joskus myös yleiskieltä. Lasten syntyessä isä ei osannut lainkaan viroa. Äidin ja lasten keskustelua seuraamalla hänelle on kehittynyt jonkinlainen viron taito. Vanhemmat puhuvat lapsilleen johdonmukaisesti äidinkieltään mutta keskustelevat keskenään suomeksi.

M:n ja H:n kielen kehityksen seuruaikana perhe asui aluksi 10 kuukautta Sotkamossa Kainuussa ja muutti sen jälkeen Iisalmeen Pohjois-Savoon. (Ks. taulukko 2 s. 246.) Vuosina 1992–1993 Sotkamossa paikallisväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin ei ollut kielteistä (kaksikielisiä perheitä oli vain kolme). Iisalmissa paikallisten suhtautuminen oli välttelevää eikä sieltä löytynytäkään perheelle uusia ystäviä. Näin lapset varttuivat suomalaisessa ympäristössä äidin ollessa lähes ainoa ihminen, joka puhui lapsilleen jatkuvasti viroa. Viron kieltä tukivat 1–2 kuukauden pituiset matkat Viroon, äidinäidin ja virolaisten tuttuun vierailuun Suomeen sekä vironkielisten kirjojen, laulukasettien ja juttujen kuunteleminen. Esimerkiksi M:n ensimmäisen elinvuoden aikana Viron-mummo vieraili Sotkamossa kaksi kertaa (kuukausi kerrallaan) pojan ollessa kahden kuukauden ja viiden kuukauden ikäinen. Perhe kävi myös vuoden vaihteessa lyhyellä Viron-matkalla. Äiti oli pojan kanssa kahdestaan Virossa vanhempiensa luona keväällä kuusi viikkoa (M 0;7–0;8) ja kesällä 4 viikkoa (M 0;10–0;11). (Taulukko 2.)

Seuruaajan alkuvaiheessa lapset olivat kotona äidin kanssa. Lapset alkoivat käydä suomenkielisessä perhepäivähoidossa 3;1:n (M) ja 2;1:n (H) iässä. Ensimmäisen vuoden ajan lapset olivat päivähoidossa 2–3 päivää viikossa, sen jälkeen 5 päivää viikossa. Sisaruksien puhuivat keskenään sekä viroa että suomea: toisia leikkejä he leikkivät viroksi, toisia suomeksi. Isovelji matki äitiä ja komensi sisartaan viroksi esimerkiksi M 2;2 *mis_saa teed lollusi* 'miksi sä teet peryyksiä'.

▷

Taulukko 2. M:n ja H:n kehityksen tausta ja ympäristö.

Ikä	M	H
0;2	M syntyy Kajaanissa Viron-mummon vierailu 1 kk Sotkamossa	H syntyy Kuopiossa Viron-mummo (1 kk) ja -pappa (2 viikkoa) vierailulla Iisalmessa
0;4	Koko perhe Virossa 1 viikon	Iisalmessa
0;5	Viron-mummon vierailu 1 kk	»
0;7	Virossa äidin kanssa 1,5 kk	»
0;8	Tartossa / Sotkamossa	Virossa äidin ja M:n kanssa 2 kk
0;10	Virossa äidin kanssa 1 kk	Nauhoitusten alku Iisalmessa
0;11	Muutto Sotkamosta Iisalmeen Kaksi virolaisvierasta 1 viikon	Iisalmessa
1;0	Syntyy pikkusisko H Viron-pappa (2 viikkoa) ja -mummo (1 kk) vierailulla	Virossa 1 kk, siitä viikko vain mummon ja papan seurassa
1;1	Iisalmessa	Äiti aloittaa jatko-opinnot, on kuukausittain 1–2 pv Oulussa
1;2	»	Joululomaviikko Suomen-mummon ja isän sukulaisten luona
1;3	»	Äiti viikoittain päivän Oulussa, lapset ovat isän seurassa; Viron-mummo vierailulla 1 kk
1;4	»	Virossa äidin kanssa 7 viikkoa, siitä 4 pv ilman äitiä
1;6	»	Viron-mummo vierailulla 2 viikkoa; virolainen vieras 1 viikon
1;8	Virossa äidin kanssa 2 kk	Perhepäivähoitoon 2–3 päiväksi viikossa, äiti kuukausittain 2 päivää Oulussa
1;9	Virossa	Viron-mummo vierailulla 3 viikkoa
1;10	Nauhoitusten alku	Iisalmessa
2;0	Virossa 1 kk, siitä viikko vain mummon ja papan seurassa	»
2;1	»	Lomalla mukana kaksikielinen virolainen lapsenhoitaja, 1 viikko
2;2	Äiti aloittaa jatko-opinnot, on kuukausittain 1–2 pv Oulussa	Iisalmessa
2;4	Joululomaviikko Suomen-mummon ja isän sukulaisten luona	»
2;4–2;5	Viron-mummo vierailulla 1 kk	»
2;4–2;6	Äiti viikoittain päivän Oulussa, lapset ovat isän seurassa	Iisalmessa
2;7	Virossa äidin kanssa 7 viikkoa, siitä 4 pv ilman äitiä	»
2;8	»	Virossa äidin ja isän kanssa 1 kk
2;10	Viron-mummo vierailulla 2 viikkoa	Tartossa
2;11	Virolainen vieras 1 viikon	Iisalmessa
3;1	Lapset perhepäivähoitoon 2–3 pv viikossa, äiti kuukausittain 2 pv Oulussa	Viron-mummo vierailulla 1 kk
3;2	Viron-mummo vierailulla 3 viikkoa	Kaksikielisistä lapsista kaverit
3;6	Levin-lomalla mukana kaksikielinen virolainen lapsenhoitaja, 1 viikko	Kaksi viikkoa isän ja M:n seurassa Suomessa
3;8	»	Virossa äidin kanssa 1 kk
3;10	Virossa äidin ja isän kanssa 1 kk	Viron-mummon ja -papan kanssa 3 viikkoa
4;0	M neljävuotias, Suomi	H neljävuotias, Suomi

M:n ja H:n vartuttua lasten keskinäinen kommunikaatio muuttui yhä enemmän suomenkieliseksi ja vaihtui suomeksi kahden viikon kuluttua perhepäivähoidon alkamisesta. Kaksikielisten leikkikavereiden kanssa lapset puhuivat tutustumisvaiheessa viroa. Suomessa asuvat kaksi vironkielisen perheen poikaa pyrkivät kommunikoimaan M:n ja H:n kanssa suomeksi. Viron-matkoilla M ja H jatkoivat keskenään kahden (yhdistyneen) kielen puhumista mutta puhuivat yksikielisten virolaislasten kanssa viroa. M oli mielellään tulkkina aikuisille ja lapsille.

TUTKIMUSAINEISTO JA SEN KERUU

Tutkimusaineistonani ovat ääninauhoitukset ja päiväkirjamerkinnot. Päiväkirjaa olen pitänyt lasten ensimmäisten sanojen ilmaantumisesta lähtien. Olen nauhoittanut ja litteroinut koko aineistoni (36 tuntia) yksin. Olen nauhoittanut M-poikaa ja H-tyttöä kotona eri kielikonteksteissa. Kielikontekstilla tarkoitan kieltä tai kieliä, joita tilanteessa puhutaan; kielikonteksti määräytyy keskustelukumppanin kielen mukaan. Kielikonteksti saattaa olla yksikielisesti viro (lapsi viroa puhuvan aikuisen tai lapsen seurassa), yksikielisesti suomi (lapsi suomea puhuvan aikuisen tai lapsen seurassa) tai kaksikielisesti viro ja suomi (lapsen keskustelukumppaneina toinen viroa ja toinen suomea puhuva aikuinen tai lapsi tai keskustelukumppani on itse kaksikielinen, vaikka käyttääkin keskustelussa vain toista kieltä). Yksikielisiä ovat olleet lasten Viron-mummo (viro) sekä perhepäivähoitaja ja hoitolapset (suomi).

Olen pitänyt päiväkirjaa lapsen kehityksestä jo ennen nauhoituksia M:n ja H:n iästä 0;6 alkaen. Merkitsin muistiin myös olennaiset seikat sekä lapsen motorisesta että kielellisestä kehityksestä. Nauhoitukset aloitin M:n puheesta iässä 1;10 ja H:n puheesta iässä 0;10, ja ne jatkuivat kolme vuotta. Tavoitteena oli nauhoittaa lapsen puhetta seuranta-ajan alkuvaiheessa 1;10–2;6 vähintään tunti kuukaudessa. Nauhoituskertojen pituus vaihteli muutamasta minuutista puoleen tuntiin: se riippui lasten halusta puhua. Iän 2;6 jälkeen nauhoituksia oli noin kerran (yhteensä yksi tunti) kolmessa kuukaudessa. Nauhoitusten ajankohtina ovat olleet aamupäivät, sisaruksen päiväunien aika ja päiväunien jälkeiset leikkihetket; nauhoitustilanteina ovat olleet ruokailu, piirtäminen, kuvakirjan tai elokuvan katsominen ja vapaa leikki.

Tutkimukseni on deskriptiivinen ja diakroninen lasten kahden kielen omaksumisen seuranta. Erittelen lasten ensimmäisten vuosien kielellistä kehitystä ja kielten eriytymistä kuukausittain kuvaamalla ulkoisia muutoksia ja tutkimalla tarkemmin sanaston ja kielipillisten kategorioiden omaksumista. Kielten keskinäiseen vaikutukseen viitataan termillä koodien yhdistyminen. Vertailin koodien yhdistymisen osuutta kuukausittain viron- ja suomenkielisen keskustelukumppanin seurassa ja lasten kielenkäyttöä monologeissa. Olen jakanut koodien lausuman- ja sanansisäiset yhdistymiset seuraaviin ryhmiin:

1. Lausumansisäiset yhdistymiset
 - 1.1. Leksikaalinen yhdistyminen
yksi sana toisenkielisessä ilmauksessa: (*iso auto*) **vaata** (M 2;1) 'iso auto, katso' (*suur auto vaata*)
 - 1.2. Semanttinen yhdistyminen
L0:n sanaa käytetään laajemmassa, suppeamassa tai LA-kielen merkityksessä: **leikitaanko** (*palloa*) (M 3;3) 'pelataanko palloa' (*kas mängime palli*)
 - 1.3. Syntaktinen yhdistyminen
sanajärjestyksen tai sanojen yhdistämisen vaikutus: **riiDeiD** (*need on*) (M 4;0) 'ne ovat vaatteita' (*riided need on*)
2. Sanansisäiset yhdistymiset
 - 2.1. Foneettinen yhdistyminen
sana äänneosan takia toisen kielen sana: (*tea-l M—*) **lehti** (M 2;1) 'tuolla M:n lehti' (*seal M leht*)

▷

2.2. Morfologinen yhdistyminen

toisen kielen suffiksi: (*raaDio tio*) *nuku-b* (M 2;2) 'radio nukkuu' (*radio magab*)

Analyysini on suurelta osin lingvistinen ja psykolingvistinen (kognitiivinen); yleistyksissä otan huomioon sociolingvistisen näkökulman. Vertailen virolais-suomalaisen kaksikielisyyden koodien yhdistymisen vaihetta muihin kaksikielisyytutkimuksiin. Vertailen M:ää ja H:ta keskenään kahden kielen omaksujina ja peilaan heistä saamiani tuloksia olemassa oleviin tutkimuksiin yksikielisistä suomalais- ja virolaislapsista.

LASTEN KASVUYMPÄRISTÖN KIELTEN PERUSPIIRTEITÄ

Suomi ja viro ovat geneettisesti läheisiä sukukieliä. Sen takia niiden omaksumista ja oppimista vieraana tai toisena kielenä on pidetty helppona. Näissä kielissä on kuitenkin sellaisia eroja, jotka tuottavat omaksujille vaikeuksia. Suomi ja viro ovat morfologialtaan melko läheisiä, ja niiden ero on ennen kaikkea typologinen. Suomi on luonteeltaan selvemmin agglutinoiva kieli, jossa on runsaasti vartaloon liitettäviä taivutuselementtejä. Viro on agglutinoiva fleksiokieli, jossa vartaloon liitettävien runsaiden taivutuselementtien lisäksi vartalonmuutokset ovat merkityksen kannalta tärkeitä. (Metslang 1994: 203.) Kielten välinen typologinen ero on kuitenkin vähäisempi puhutussa suomessa ja lapsenkielissä, joissa esiintyy huomattavasti fleksiotyyppistä taivutusta (esim. Laalo 1997: 199–201).

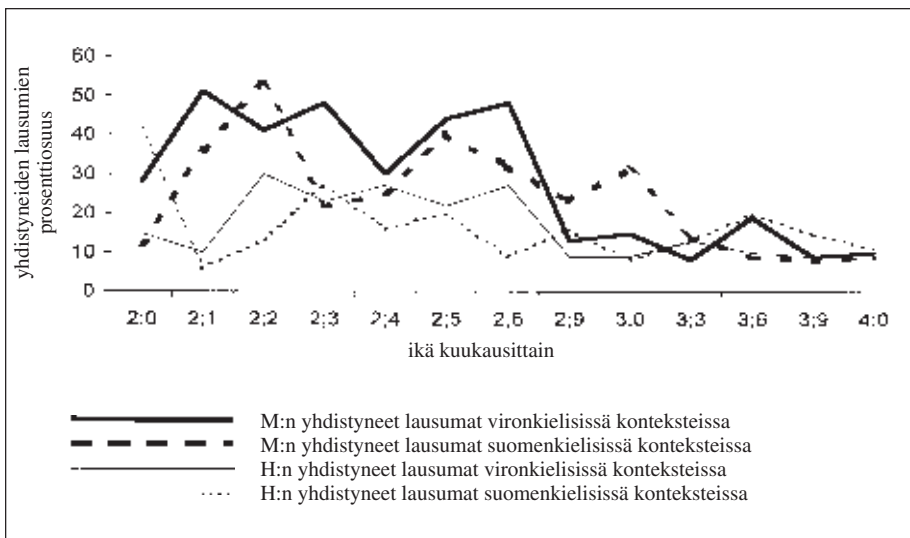
Kielen omaksujille (ja kaksikielisille) näyttää tuottavan vaikeuksia viron ja suomen läheisten sanojen tarkkojen merkitysrajojen vetäminen (*voida – saada*) (Tragel ja Mikkilä 1994). Sanojen suomalaisuuskriteerinä pidän vokaaliloppuista perusmuotoa (ks. myös Laalo 1994: 430); virossa vokaali jää pois (*metsä > mets, leipä > leib*). Myös kielten prosodiset systeemit eroavat (esimerkiksi erot sanojen pääpainossa). Suurin ero on suomen ja viron kvantiteettisysteemeissä (suomessa on kaksi kestoä ja virossa kolme, ja kestojen esiintymispaikat painollisissa ja painottomissa tavuasemissa ovat erilaiset). Ongelmia saattavat aiheuttaa rektio, objektin sijat, astevaihtelu ja jälkitavujen pitkien vokaalien tuottaminen (Nissilä 1997, Hintsala 1996, Kultalahti 1996). Kaksikielisillä näyttää olevan vaikeuksia kielten prosodisten ja morfosyntaktisten piirteiden erottamisessa. Ongelmana ovat ennen kaikkea kielten funktionaaliset erot (esimerkiksi suomi: *kuva-ssa* (INESS) *on pallo*; viro: *pildi-I* (ADESS) *on pall*), jotka edellyttävät erilaista sijanvalintaa suomessa ja virossa. Sanojen ja muotojen samantapaisuus luo illuusion kielten samanlaisuudesta. Todellisuudessa samanlaisuutta esiintyy vain joillain alueilla, eikä eroja ole kaikissa samankaltaisissa tapauksissa.

Jotkin savon murteen piirteet muistuttavat enemmän viroa kuin suomen yleiskieltä. Esimerkiksi virossa on käytössä joissakin paradigmoissa lyhyt yksikön illatiivi *ojja, majja, jökke* 'ojaan, taloon, jokeen', joka muodostetaan geminoimalla vokaalienvälistä konsonanttia (vrt. savon murteeseen, jossa on yleisgeminaation vaikutuksesta *ojjaan*). Jotkin viron sanat (*aeg*) ja verbimuodot (*juua, tuua, süüa*) muistuttavat savon sanoja (diftongin reduktion takia *aeka*, monoftongiutumisen vuoksi *juua ~ juuvva, tuuva, syyvä*). Viron verbien yksikön kolmannen persoonan päätte *-b* (*saab, joob, sööb*) ja savon *pi*-päätte muistuttavat toisiaan (*suopi, juopi, syöpi*).

KOODIEN YHDISTYMINEN M:N JA H:N PUHEESSA

Kahden kielen omaksuminen simultaanisti on dynaaminen prosessi, joka koostuu sekä nopeammista että hitaammista kehitysvaiheista kummassakin kielessä. Tutkimustulokset osoittavat, että kaksikieliset lapset havaitsevat jo hyvin varhain ympäristössä puhutut eri kielet ja pyrkivät kommunikoimaan keskustelukumppaninsa kielellä. Kaksikielisen lapsen kielellinen tietoisuus ilmenee esimerkiksi tapana vaihtaa kieltä keskustelukumppanin mukaan (esim. Arnberg ja Arnberg 1992: 486). Voidaan otaksua, että tämän tutkimuksen kielenoppaat M ja H tulivat tietoisiksi kaksikielisyydestään viimeistään toisen ja kolmannen elinvuoden aikana (Hassinen 2002: 139). Vaikka heidän kaksi kieltään muodostivat aluksi vahvasti sidonnaisen systeemin, he pystyivät useimmiten pitämään koodit erillään ja valitsemaan kielen keskustelukumppaninsa perusteella. Kahden kielen erottamisen pyrkimys ilmenee esimerkiksi siinä, että yli puolet M:n ja H:n lausumista ovat näytteissä keskustelukumppanin kieltä vastaavia (kaavio 1).

Kaavio 1. M:n ja H:n yhdistyneet lausumat ikävaiheessa 2;0–4;0.

Vaikka M ja H kommunikoivat useimmiten keskustelukumppanin kielellä, kummankin puheessa on kielten yhdistymistä. M:n ja H:n kielenomaksuminen ei ole toisen elinvuoden aikana kielisidonnaista: he keräävät sanoja sanastoonsa kummastakin kielestä ja kommunikoivat viro ja suomen kielikonteksteissa koko kielellistä kapasiteettiaan käyttäen. Se, omaksutaanko sanoja ja muotoja samanaikaisesti vai toisessa kielessä ensin, saattaa johtua sekä emotionaalisisista että kieliopillisista syistä. Emotionaalisisista syistä sanojen omaksuminen saattaa liittyä tiettyyn henkilöön, paikkaan tai tunnetilaan. Kieliympäristön (matkat) ja keskustelukumppanien (esimerkiksi yksikieliset vieraat) vaihtuminen ovat antaneet virikkeitä sanaston laajenemiseen. Esimerkiksi M kohdisti iässä 0;8 Viron-matkalla huomion olohuoneen valaisimeen ja otti käyttöön sanan *lamp* [amp] 'lamppu'. ▷

H alkoi käyttää iässä 0;11 puhelimesta sanaa [ha:], tavoitesanana *hallo*. Luultavasti sanan kehitys on yhteydessä Viron-matkaan iässä 0;8–0;10, koska Virossa on tapana vastata puhelimeen lausumalla *hallo*. Myöhemmin *hallo* laajeni tarkoittamaan myös soittamista ja puhelimesta puhumista (jopa verbinä *H hallos* 'H puhui puhelimesta' 2;0). Kieliopillisista syistä lapsi saattaa pyrkiä yksinkertaistamaan sanoja ja muotoja vielä kehittyvän foneettisen järjestelmän takia (esimerkiksi välttääkseen jotakin foneemia) tai omaksuu kieltä kehittämällä »säännölliset» muodot (esimerkiksi sanamallin tai vartalomallin, jossa »sääntö» laajenee analogiamuodostuksella). M:n ja H:n keskeisimmät kielten omaksumisen strategiat olivat seuraavat:

- läpinäkyvien tunnusmerkkisten piirteiden etsiminen ja luominen (vahva aste, varma pääte: *hakin* 'hain', *luke* 'lue', *ei piirtä* 'ei piirrä'; *piirtä-p* 'piirtää', *nuku-p* 'nukkuu')
- sääntöjen laajentaminen epäsäännöllisille alueille, helppouden piirre (viron *si*-imperfekti laajenee: *söö-s* 'söi', vrt. viroksi *sõi*; *tulin* 'tulini', viroksi *tulin*; *laske-si-n* 'laskein', viroksi *lugesin*; *otti-s* 'otti', viroksi *vöttis*; viron *b*-suffiksi laajenee: *ole-b* 'on')
- kokeileminen, kielellä leikkiminen (*pöörima* 'pyöriä', vrt. viroksi *pöörlema*; *juokse* 'luokse', jossa yhdistyvät viron *juurde* ja suomen *luokse*; *jalkapyörä* 'polkupyörä', viroksi *jalgratas*).

Lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat siihen, että kielenomaksuminen on jokaisen lapsen kohdalla yksilöllistä, vaikka yleiset kehityslinjat olisivatkin samansuuntaiset. Myös M:n ja H:n omaksumisprosessit eroavat toisistaan. M:lle kielillä leikkiminen — uudet sanat ja kaksikieliset yhdyssanat, kielten rinnakkainen käyttö — on yhtenä välineenä kielten erojen ja merkityksien selvittämisessä sekä kielten eriytymisessä. Sanojen yhdistyminen ja tapailu, kuten tarkoituksettomat »sanat», lisääntyvät silloin, kun M innostuu tai kiihtyy. M:n kielet yhdistyvät eniten monologeissa ja kommunikaatiossa vironkielisen äidin kanssa (kaavio 1). Pikkusiskolle M juttelee toisen ja kolmannen elinvuoden vaihteessa viroksi, mikä usein tarkoittaa komentamista äidin tavalla, ja vaihtaa kielen kolmannen elinvuoden aikana suomeksi (taulukko 3).

Taulukko 3. Viron ja suomen lausumat prosentteina M:n ja H:n välisessä kommunikaatiossa.

Tallenne	H			M		
	Suomi	Viro	Yhdistymiä (absol.)	Suomi	Viro	Yhdistymiä (absol.)
(2;2–3;2)	69	31	13 (14)	79	21	38 (24)
(3;2–4;2)	100		2 (80)	100		2 (44)
(3;4–4;4)	100		3 (30)	100		10 (30)

Vieraiden lasten ja aikuisten seurassa viron kielen käyttö vahvistuu (taulukko 4). M saattaa turvautua viron kieleen ujoitellessaan vierasta. Lasten kanssa M käyttää viroa, mitä saattaa tukea tottumus puhua siskolle viroa ja yleistys siitä: kaikki lapset ymmärtävät viroa.

Taulukko 4. Suomenkielinen kommunikaatio isän ja hoitajan kanssa (L α -kielen vaikutus LA-kieleen prosentteina).

Lapsi	Isän kanssa kotona % (absol.)	Suomenkielisen hoitajan luona % (absol.)
M 4;0	11 (90)	17 (100)
H 3;0	8 (40)	16 (45)

Petersin (1977: 561) mukaan yksikieliset lapset omaksuvat kielensä eri tavalla sen mukaan, onko heidän kielenomaksumisensa enemmän analyyttistä (*syllable/segment-child*) vai holistista (*tune-child*) laatua. Kaksikielisyden näkökulmasta näitä menetelmiä ei ole toistaiseksi tarkasteltu, mutta voisi olettaa, että kaksikielisillä lapsilla on samat erot. Kieltä saatetaan omaksua (Peters 1977: 561)

1. analyttisesti: osista rakennetaan vähitellen kokonaisuus
2. ensin holistisesti (lausekokonaisuudet, aikuisen kaltainen intonaatio, sanoista vaikea saada selvää) ja vasta tämän jälkeen analyttisesti
3. sekä analyttisesti että holistisesti.

Petersin mukaan lapset eroavat toisistaan siinä, millaisia foneettisen signaalin aspekteja he huomioivat. Intonaatioon tukeutuva (*tune-child*) kielen omaksuja saattaa tavoittaa sanan tai fraasin rytmistruktuuria, ja tällaisen lapsen varhaisvaiheen lausumat sisältävät jo enemmän kuin yhden sanahahmon. Peters korostaa, että aikuisen on vaikea hahmottaa tällaisen lapsen lausekokonaisuuksien sanoja, koska usein protomorfeemin paikalla on välivokaali, joka toimii rytmittäjänä. (Peters 1997: 137.) Jos Petersin teorian mukaan M:n kielenomaksumista voi pitää analyttisenä, H:n kielten omaksumismenetelmä näyttää holistiselta. M:n lausumat kehittyvät asteittain holofraaseista kaksisanalausumiin (iästä 1;6 lähtien) ja kolmisanalausemiin (iästä 1;9 lähtien) ja siitä pitempiin lausumiin (esimerkiksi iässä 1;6 *oota isi* 'odota isi', *äiti mämmä* 'äiti (anna) ruokaa', *kenkä mennä* '(laitetaan) kenkä (jalkaan ja) mennään'). H:n ensimmäisiä, intonaatioltaan lausuman kaltaisia tuotoksia ovat iän 1;2 äänitallenteissa seuraavat: *äiDi' ai se' aua auwa* 'äiti ei se /ole/ hauva', *izi tia izi tö:* 'isi siellä isi työssä', *e:m D'je te: em miDæ* 'äiti, tämä, tämä mitä /on/'). Ensimmäiset lausumat ovat pitkiä, mutta epäselviä, ja lausumien sanat on täytynyt tulkita tilannekontekstista käsin. H ottaa käyttöön valmiita fraasi- ja lausemalleja, omaksuu esimerkiksi kokonaisia runoja sekä laulujen säkeistöjä ja käyttää kommunikaatiossa monia vakiintuneita kaavoja, kuten toistuvia fraaseja. Omaksutut lausumat tai fraasit liittyvät tiettyyn »oikeaan» kielikontekstiin.

▷

Koodien yhdistyminen ilmaantuu M:n puheeseen jo kaksisanakautena, ja se kuvaa koko ikävaiheen 2;0–2;6 kielenkäyttöä. Eniten on lausumansisäisiä leksikaalisia yhdistymisiä (M 2;3: *tämä onu auto* 'tämä sedän auto'). H:n kieliaines järjestäytynee hänen passiivisen kielitaitonsa kautena (niin sanottu hiljainen kausi 1;2–1;5), ja kun hän alkaa puhua (1;5–1;10), hänen kielensä pysyvät erillään ja yhdistymiä esiintyy vähän (vain 10–15 %). H saattaa käyttää kokonaisia toisen kielen lausumia tai fraaseja, mutta ei tavallisesti yhdistä kieliä lausuman tai sanan sisällä. H:n kielessä esiintyy ikävaiheessa 1;5–1;10 harvoin kaksikielisiä yhdyssanoja tai kahden kielen sanojen rinnakkaista käyttöä. Tilanne muuttuu, kun H menee suomenkieliseen päivähöitoon iässä 2;1. Hänen suomen taitonsa aktivoituu, ja suomenkieliset sanat ja taivutusuffiksit lisääntyvät. Vaikka suomen aktivoituminen ei aiheuta viron »unohtamista», H:n puheeseen ilmaantuu lausumansisäisiä yhdistymisiä. H:n (holistinen) kielenomaksuminen on varhaisempaa kuin M:n, mutta kielten kehitys tasoittuu iässä 2;5–2;6. Kielten omaksumismenetelmällä saattaa olla myös vaikutusta kielten koodien yhdistymisen taajuuteen: H:lla on koko seurantakauden aikana M:ään verrattuna vähemmän yhdistymiä.

Koodien yhdistyminen on molemminpuolista. M:llä ja H:lla esiintyy seuraavia lausumansisäisiä sanojen (esimerkeissä merkitty lyhenteellä leks.) sekä vapaiden ja sidonnaisten morfeemien (morf.) yhdistelmiä:

1. VIRO leks. + VIRO leks.	<i>see on raktor</i>	'tämä on traktori' (<i>see on traktor</i>)
2. VIRO leks. + VIRO morf.	<i>lähe-n auto-ga</i>	'menen autolla' (<i>lähen autoga</i>)
3. VIRO leks. + SUOMI leks.	<i>seal kelkka</i>	'tuolla kelkka' (<i>seal kelk</i>)
4. VIRO leks. + SUOMI morf.	<i>see oli H-n suh-suh</i>	'tämä oli H:n suh-suh /juna'
(<i>see oli H rong</i>)
5. SUOMI leks. + SUOMI leks.	<i>mikä tämä on</i>	'mikä tämä on' (<i>mis see on</i>)
6. SUOMI leks. + SUOMI morf.	<i>mi-nne-kä pan-i-t
punaise-n raktori-n</i>	'minne panit punaisen traktorin'
(<i>kuhu panid punase traktori</i>)
7. SUOMI leks. + VIRO leks.	<i>kato tämä oli suur</i>	'katso tämä oli suuri' (<i>vaata see oli suur</i>)
8. SUOMI leks. + VIRO morf.	<i>nouse-b ylös</i>	'nousee ylös' (<i>tõuseb üles</i>)

Äänitallenteissa esiintyy täysin vironkielisiä (esimerkit 1 ja 2) ja suomenkielisiä (esimerkit 5 ja 6) lausumia, jotka koostuvat joko sanoista (leks.) tai vapaista ja sidonnaisista morfeemeista (morf.). Kielen vapaat morfeemit yhdistyvät virossa (esimerkki 3) ja suomessa (esimerkki 7). Myös sidonnaisten morfeemien yhdistyminen on kaksisuuntaista, suomesta viroon (esimerkki 4) ja virosta suomeen (esimerkki 8). M:n ja H:n lausumissa ilmenee toisen kielen fonologisia (fonol.), semanttisia (sem.) ja syntaktisia (synt.) vaikutuksia:

VIRO leks. + SUOMI fonol.	<i>vaata, mul on leht-i</i>	'katso minulla on lehti' (<i>vaata mul on leht</i>)
SUOMI leks. + VIRO fonol.	<i>siellä on uun</i>	'siellä on uuni' (<i>seal on ahi</i>)
VIRO leks. + SUOMI sem.	<i>nüüd saad lõigata</i>	'nyt saat leikata' (<i>nüüd võid lõigata</i>)

SUOMI leks. + VIRO sem.	leikitaanko palloa	'pelataanko palloa' (<i>kas mängime palli</i>)
VIRO leks. + SUOMI synt.	mul peab panema	'minun pitää panna' (<i>ma pean panema</i>)
SUOMI leks. + VIRO synt.	kahdella kuvalla on	'kahdessa kuvassa on' (<i>kahel pildil on</i>)

Yhdistymiset esiintyvät ensisijaisesti lausumien ja sanojen sisällä. Lausumien yhdistymisistä ovat yleisimpiä ikävaiheessa 1;10–2;6 yksi sana toisessa kielessä (a) ja ikävaiheessa 2;7–4;0 morfosyntaktiset yhdistymiset (b).

a)	tämä (<i>onu auto</i>)	'tämä sedan auto'	M (2;3)
	(<i>minä</i>) otsi-si-n (<i>jänist</i>)	'minä etsin jänistä'	H (2;3)
b)	(<i>mina</i>) aja-si-n (<i>auto-ga</i>)	'minä ajoin autolla'	M (2;9)
	minul (<i>peab vaatama</i>)	'minun pitää katsoa'	H (3;2)

Sanansisäisissä yhdistymisissä on yleistä toisen kielen fonotaktisten sääntöjen käyttäminen (esimerkiksi sanamalli, vartalomalli).

(<i>seal on</i>) uun	'tuolla on uuni'	H (2;10)
(<i>minu</i>) paiD	'minun paita'	M (3;11)
(<i>see on minu</i>) palk	'tämä on minun palkinto'	M (3;11)

Kielten molemminpuoliset vaikutukset eivät lopu kielten eriytymisen jälkeen, ja niitä esiintyy vielä iässä 4;0. M:n kieli on vaikutteille alttiimpaa kuin H:n. Koodien yhdistymistä saattaa esiintyä sen vuoksi, että sanoja vältetään ja korvataan, tiettyjä sanoja korostetaan tai ne ovat taajaan esiintyviä. Eniten yhdistymistä on siinä vaiheessa, kun M ja H omaksuvat paljon uusia sanoja ja muotoja. Kielten eriytymisen aikana olennaista on kielten rajojen kokeilu ja leikkittely kielellä, esimerkiksi kontaminaatiot, uudissanat, yleistykset ja kielten rinnakkainen käyttö.

(<i>see on</i>) paljane (<i>tita</i>)	'tämä on paljas vauva'	H (3;4)
niiska	'niistä' (viroksi <i>nuuska</i>)	H (2;8)
(<i>ma</i>) käärin (<i>sellise korstna</i>)	'mä leikkaan sellaisen piipun'	M (4;0)
(<i>tahan</i>) niitida	'haluan ommella'	M (3;10)
vierasüiti	'äitipuoli' (viroksi <i>võõrasema</i>)	M (3;5)

Grosjean (1997: 226–227) korostaa kahdenlaisen koodin olemassaoloa kaksikielisten ihmisten viestinnässä. Yksikielinen koodi (*monolingual language mode*) on käytössä yksikielisten ihmisten kanssa ja kaksikielinen koodi (*bilingual language mode*) silloin, kun kommunikoidaan tavallisessa monikielisessä ympäristössä. Koska jälkimmäisessä tapauksessa kummankin kielen koodit ovat aktivoituneet, koodien yhdistyminen on mahdollista. Se selittäisi yhdistymisen virokielisen, mutta suomeakin puhuvan äidin kanssa. Muissa tilanteissa, kuten täysin suomenkielisessä päivähoitossa tai yksikielisen virolaisen mummon kanssa, lapsen tulisi käyttää vain yhden kielen koodia, mitä M ja H eivät kuitenkaan äänitallenteiden mukaan tee.

▷

Kielten koodien yhdistymiseen vaikuttavat kieliympäristö, elämänmuutokset (esimerkiksi päivähoidon alku, hoitajan vaihtuminen) ja henkilösuhteet (ystäväpiiri, suhtautuminen eri ihmisiin). Monet tutkijat (esim. Leopold 1939, Fantini 1985, Saunders 1988, Schlyter 1987, Lanza 1997) ovat raportoineet kieliympäristön ja matkojen vaikuttavan kaksikielisen lapsen kielitaidon laajentumiseen ja koodien yhdistymiseen. Kun tarkastellaan M:n ja H:n koodien yhdistymisen määrän muuttumista kieliympäristön ja keskustelukumppanien vaihdon valossa, ilmenee joitakin kehityslinjoja. Toisen kielen (viron) ympäristössä ei tapahdu välttämättä heti muutosta lapsen vuorovaikutuksessa. Vaikutukset näkyvät useimmiten matkalta palaamisen jälkeen kuukauden tai kahden aikana toisen kielen (suomen) hyppäyksellisenä kehityksenä. Matka on yleensä antanut sysäyksen nopeampaan kehitysvaiheeseen. M oli ollut kaksi kuukautta Virossa ennen ensimmäisiä ääninauhoituksia. Kielten koodien yhdistyneitä lausumia esiintyi matkan jälkeen kummasakin kielessä (virossa 24 % ja suomessa 26 %). Matkan jälkeen M oli Suomessa ja vieraili parin kuukauden aikana useita kertoja suomenkielisen mummon luona. Tällä saattoi olla suora yhteys suomen kielen kehitykseen ja siihen, että koodien yhdistyminen väheni 14 prosenttiyksikköä suomenkielisessä kontekstissa samaan aikaan kun vironkielisessä kontekstissa koodien yhdistyminen laajeni 7 prosenttiyksikön verran. M:n yhdistyneiden lausumien määrä oli korkea (51 %) vironkielisessä kontekstissa iässä 2;1, juuri ennen Vironmatkaa. Matkan jälkeen koodien yhdistyminen oli korkeimmillaan sekä M:n viron- että suomenkielisissä konteksteissa. Tähän ikävaiheeseen kuuluu runsas sekä suomen että viron sanaston ja taivutusmuotojen omaksuminen.

M:n ollessa iässä 2;2 hänen äitinsä alkoi olla kuukausittain pari päivää poissa kotoa, mistä syystä isän ja lasten yhdessäoloaika ja täten myös suomenkielinen keskustelu lisääntyivät. Viron-mummon kuukauden pituisella vierailulla M:n ikävaiheessa 2;4–2;5 ei ollut havaittavaa vaikutusta yhdistymiseen. M oli Virossa seitsemän viikkoa ikävaiheessa 2;7–2;9, ja sen jälkeen hänen kotonaan Suomessa oli kolmen viikon ajan viroa puhuvia vieraita. Tässä vaiheessa M:n koodien yhdistyminen vironkielisissä konteksteissa (näytteet iästä 2;9 ja 3;0) pysyy 13–15 %:n paikkeilla; suomenkielisissä konteksteissa koodien yhdistymistä on kaksi kertaa enemmän (23–31 %). M:n kommunikaation kehityksestä ei ole suomenkielisen kontekstin näytteitä hänen aloitettuaan iässä 3;1 suomenkielisessä päiväkodissa. Ylimääräisen vironkielisen kontekstin äänitallenteessa iässä 2;1 koodien yhdistyminen on noussut 30 prosenttiin. Seuraavat näytteet ovat vasta ikävaiheesta 3;3, jolloin koodien yhdistyminen on vähentymässä. Kuukauden Viron-matka M:n ikävaiheessa 3;10–3;11 ei näytä vaikuttavan kielten koodien yhdistymisen suuntaan tai määrään. (Ks. taulukko 2 s. 246.)

H vietti ikävaiheessa 1;7–1;8 seitsemän viikkoa Virossa. Matkan loputtua hänen kotonaan Suomessa oli kahden viikon ajan vierailulla vironkielinen mummo ja sen jälkeen viikon vierailulla äidin virolainen ystävätär (ks. taulukko 2). Koska M:n ja H:n suomenkielinen mummo kohdisti huomionsa usein M:ään, H haki huomiota Viron-mummolta, ja sen takia mummon vierailu H:n iässä 1;10 oli tärkeä. Iän 1;10 ääninauhoituksessa koodien yhdistymistä oli H:n vironkielisessä kontekstissa 24 %, mutta suomenkielisessä peräti 62 %. Jälkimmäinen luku sisältää sekä yhdistyneet lausumat että kokonaiset vironkieliset lausumat. H aloitti suomenkielisessä päivähoidossa iässä 2;1, ja siitä lähtien yhdistymisten määrä suomenkielisissä lausumissa lisääntyi. Samaan aikaan lisääntyi koodien yhdistyminen myös vironkielisissä konteksteissa. Viron-mummo oli Suomessa vierailulla H:n ikävaiheessa 2;2–2;3, ja siinä vaiheessa koodien yhdistymisen määrä H:n

vironkielisessä näytteessä (iässä 2;3) laskee seitsemän prosenttiyksikköä. Iästä 2;6 lähtien yhdistymiset ovat vähenemässä kummassakin kielikontekstissa, ja H:n kuukauden pituinen Viron-matka ikävaiheessa 2;10–2;11 vahvistaa samaa kehityssuuntaa. Koodien yhdistymisen uuteen kasvuun suomenkielisessä kontekstissa iässä 3;6 ei löydy selvää syytä. H:n ikävaiheessa 3;6–3;7 hänen äitinsä oli kahden viikon matkalla, ja lapset olivat siinä vaiheessa täysin suomenkielisessä ympäristössä. Heti sen jälkeen äiti ja lapset lähtivät kuukauden Viron-matkalle. Äidin poissaolon vaikutusta H:n kielenkehitykseen ei voida osoittaa, koska juuri tästä ikävaiheesta puuttuvat näytteet. Ennen neljättä syntymäpäivää H oli kolme viikkoa M:n kanssa Virossa isovanhempien luona. (Taulukko 2.) Viimeisissä iän 4;0 näytteissä koodien yhdistyminen on vähentymässä vironkielisessä kontekstissa, ja sitä on suomenkieliseen kontekstiin verrattuna kolme prosenttiyksikköä vähemmän.

Näyttää siltä, että kieliympäristön vaihdokset vaikuttavat M:n ja H:n kommunikatioon voimakkaimmin ennen ikää 3;0. Kaikkia yhdistymisiä ei voida selittää matkoilla ja kieliympäristön muutoksilla, koska kaksikielisyyden kehittymiseen vaikuttavat monet muutkin tekijät. Esimerkiksi M:llä on eniten yhdistymisiä kummassakin kielikontekstissa ikävaiheessa 2;1–2;6, eivätkä yksikielisten henkilöiden vierailut muuta sitä. H:lla on eniten yhdistymisiä lähes samassa ikävaiheessa 2;2–2;6, vaikka siihen vaikuttaakin se, että lapsi kuulee enemmän suomen kieltä päiväkodissa, ja vaikka H on ikään 2;2 mennessä omaksunut M:ää enemmän sanastoa ja taivutusmuotoja. Iässä 3;6 esiintyy sekä M:llä että H:lla lähes 20 % yhdistymisiä toisessa kielikontekstissa. Yhdistymiset näyttävät lisääntyvän matkojen lisäksi M:n ja H:n aktiivisemmän omaksumisvaiheen aikana. Vaikka toinen kieli kehittyisi jossain vaiheessa nopeammin, yhdistymisiä esiintyy kummassakin kielikontekstissa.

KOODIEN YHDISTYMINEN MUIDEN KAKSIKIELISIÄ LAPSIA KOSKEVIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA

M:n ja H:n puheessa esiintyy koodien yhdistymistä, etenkin ikävaiheessa 1;10–2;6, suhteellisen paljon verrattuna muissa tutkimuksissa kuvattuihin kaksikielisiin lapsiin (Redlinger ja Park 1980, Vihman 1985, Huss 1991, Schlyter 1987, Köppe ja Meisel 1995, Köppe 1996, Lanza 1992, 1997). Kuten M:n ja H:n yhdistyneiden lausumien malleista kävi ilmi, kielten koodien yhdistyminen on todellakin kahdensuuntaista. Vaikka H:lla olikin ennen ikää 2;1 viro dominoiva kieli, koska hän kuuli niin vähän suomenkielistä puhetta, hän ei kuitenkaan yhdistänyt kieliä lausuma- tai sanatasolla, vaan käytti isänsä kanssa puhuesaan suomenkielisten lausumien lisäksi täysin vironkielisiä lausumia. Samalla on melko harvinaista, että $L\alpha$ -kielen (suomen) ympäristössä on LA-kieli dominoivana.

Köppen (1996: 936) tuloksista käy ilmi, että lausumissa yhdistetään eri morfeemeja, eivätkä koodeja yhdistävät lausumat ole aiheutuneet tiettyjen sanojen tai muotojen jatkuvasta toistosta. Meisel (1994: 415) selittää koodien yhdistymistä muun muassa vielä puuttuvalla pragmaattisella kompetenssilla. Koodien yhdistyminen ilmenee nimenomaan sanatasolla. M:n ja H:n lausumissa ja sanoissa esiintyi monenlaisia viron ja suomen kielen ominaispiirteistä johtuvia yhdistymiä. M:n ja H:n syntaktiset järjestelmät eivät vielä ole vakiintuneita ja he käyttävät ilmauksia, joiden syntaksissa näkyy toisen kielen vaikutusta esimerkiksi kiellon sanajärjestyksessä:

▷

<i>ei (pang) joonista</i>	'ei sankoa piirrä' (<i>ei joonista pangi</i>)	M 2;3
<i>ei (suhu) pane (lille)</i>	'ei suuhun pane kukkaa' (<i>ei pane lille suhu</i>)	M 2;5
<i>ei (seal) kyppe</i>	'ei siellä kylve' (<i>ei pese seal</i>)	H 2;4
<i>ei (see) söö</i>	'ei tämä syö' (<i>see ei söö</i>)	H 2;5

Viossa kieltosana ei taivu, ja kieltosanan *ei* ja perusverbin on oltava aina vierekkäin. Esimerkit viittaavat suomen kielen vaikutukseen, koska tällainen sanajärjestys on vierasta viron puhekielellekin.

Redlingerin ja Parkin (1980: 341) tulokset osoittavat, että yhdistyneet lausumat vähenevät lapsen iästä 2;4 alkaen. Köppen (1996: 935–936) mukaan saksalais-ranskalainen Ivar yhdistää kieliä eniten ikävaiheessa 2;0–2;5 ja Annika ikävaiheessa 1;7–2;0. Vihmanin (1985: 303) mukaan hänen tutkimallaan lapsella yhdistyneiden lausumien määrä laskee alle 10 prosentin jo iässä 2;0. Indoeurooppalaisessa kaksikielisyudessa (englanti – saksa, englanti – ranska, saksa – ranska, englanti – norja) koodien yhdistymiset saattavat tutkimusten mukaan hävitä ikävaiheessa 2;0–2;2. Schlyter (1987: 44) väittääkin, että monien tutkimusten mukaan koodien yhdistymisen määrä vähenee lapsen ikävaiheessa 2;0–3;0. M:llä ja H:lla yhdistymisiä alkaa ilmaantua runsaammin vasta tässä ikävaiheessa (2;1 alkaen). M:llä esiintyy iässä 2;1–2;4 yhdistymisiä kaikkein eniten. Monet leksikaaliset yhdistymiset häviävät iän 2;6 jälkeen. Sen sijaan ilmaantuu uusia koodien yhdistymiselle alttiita ilmiöitä iästä 2;9–3;0 alkaen. Ne saattavat olla viron ja suomen kaksikielisyydelle ominaisia »riskiryhmiä», jotka aiheutunevat kielten läheisyydestä ja funktionaalisista eroista. Lapsen saattaa olla vaikea erottaa näitä kieliä toisistaan, ja se aiheuttanee hämmennystä sekä ongelmia kielellisen identiteetin kehittämisessä.

VIROLAIS-SUOMALAISEN KAKSIKIELISYYDEN OMINAISPIIRTEITÄ M:N JA H:N TULOKSIEN PERUSTEELLA

Viron ja suomen kaksikielisyudessa kielten läheisyys saattaa joillakin kielen alueilla nopeuttaa ja joillakin hidastaa kielten eriytymistä. Viron ja suomen samankaltaisuudet, esimerkiksi samat tai lähes samat sanavartalot sekä sijapäätteet ja niihin liittyvät samat merkitykset, auttavat kielten omaksumista. Kuitenkin ne kielten alueet, joissa esiintyy hienohkoja morfofonologisia tai morfosyntaktisia eroja, aiheuttavat kielten koodien yhdistymisiä. Lapsi etsii käyttösääntöjä taivutusmuodoille ja sanarakenteille ja yhdistää omaksuttuja piirteitä analogian mukaan toisiin vartaloihin tai suffikseihin. M ja H omaksuvat luultavasti viron ja suomen läheisyyden vuoksi useat sanat ja suffiksit samanaikaisesti kummasakin kielessä (esimerkiksi monikon nominatiivin *-d* ja *-t*, adessiivin *-l* ja *-lla*, inessiivin *-s* ja *-ssa*). Kun viron ja suomen sana tai taivutusmuoto omaksutaan eri aikoina, saattaa toisen kielen ensisijaisuus perustua esimerkiksi sanan (tai taivutusmuodon) ja merkityksen läpinäkyvyyteen, helppouteen ja samanlaisuuteen.

Viron ja suomen omaksumista samanaikaisesti voidaan analysoida kielten ominaispiirteiden mukaan kolmessa ryhmässä: täysin identtiset, osittain päällekkäiset ja täysin erilaiset piirteet. Sekä samankaltaisia että eroavia piirteitä on löytenyt kaikilta (kieliopin) tasoilta. Suomen ja viron samankaltaisuudet ja erot vaikuttavat kielten omaksumiseen ja niillä saattaa olla eri tehtäviä M:n ja H:n eri kehitysvaiheissa: M ja H reagoivat rajoitukseen ja mahdollisuuksiin eri vaiheissa eri tavoilla kielten samankaltaisuuksiin ja eroihin.

Taulukko 5. Virolais-suomalaisen kaksikielisyuden ominaispiirteitä (sulkeissa M:n tai H:n ikä).

Kielen osa-alueet	Täysin identtiset alueet	Osittain päällekkäiset alueet	Täysin erilaiset alueet
Leksikko ja semantiikka	<i>anna</i> (1;3), <i>tule, pane</i> (1;6), <i>puu</i> (1;3), <i>kala</i> (1;4)	<ul style="list-style-type: none"> ● semantt. merkitysalue: <i>poja</i> (1;5), <i>poiss</i> (1;8) ~ <i>poika</i> (2;0) ● semanttinen läpinäkyvyys: <i>tämä, tuo (se)</i> (1;3) ~ <i>see</i> (1;2) 	<i>kahvel</i> (1;11) – <i>haarukka</i> (2;3); <i>yskä – köha</i> (2;0)
Fonologia ja prosodia	<ul style="list-style-type: none"> ● usein 2-tavuinen sanamalli, pääpaino 1. tavulla: <i>hei-hei</i> (1;0), <i>ai-ai</i> (0;7–0;9), <i>is(s)i, papa, emme</i> (0;9) ● lyhyen ja pitkän oppositio pääpainollisessa tavussa: <i>kala</i> (1;3) – <i>kaappi</i> (1;5); <i>jänku</i> (2;1) – <i>jäätis</i> (2;2) 	<ul style="list-style-type: none"> ● 2-tavuinen sanamalli (monet suomen 2-tavuiset virossa 1-tavuisia); 1;3 alkaen eniten 2-tavuisia, 2;6 jopa 58 % ● rinnakkaisesiintymät: <i>hunti</i> ~ <i>hunt</i> (2;3) ● 1-tavuinen sanamalli 2;9 alkaen: <i>uun</i> (2;10), <i>vooD</i> (3;1), ● kontaminaatiot: <i>heppa</i> (1;3): <i>heponen + hobune</i> ● vokaalivartalot: <i>panetaan, kuuletaan</i> (1;10) 	<ul style="list-style-type: none"> ● suomessa 2, virossa 3 kestoastetta: suomi <i>kala, kaappi</i>; viro <i>lill, liiva</i> (gen.), <i>liiva</i> (part.) ● viron pitkän ja ylipitkän keston erottaminen: <i>supi sisse</i> – <i>suppi sööma</i> (1;8) ● suomen pitkät painottomat vokaalit: <i>tulee, saattaa</i> (2;5 alkaen)
Morfonologia ja morfosyntaksi	(suffiksien suosiminen)	<ul style="list-style-type: none"> ● astevaihtelu (heikko – vahva vartalo): <i>luke</i> (2;0), <i>ei teke</i> (2;3) ● semanttinen läpinäkymättömyys (paikallissijat): <i>pildis</i> (4;0), <i>kahdella kuvalla</i> (4;0) 	<ul style="list-style-type: none"> ● viron joidenkin sijojen päätteettömyys: <i>muumi-laulu</i> (gen. 1;5), <i>piima</i> (part. 1;4), <i>kappi</i> (ill. 1;6) ● säännöllisyys ● viron yks. 3. p. säännöllinen päätte (-b) yleistyy myös suomeen: <i>saab, käib</i> (1;6) ● suomen yks. 3. p. (vartalovokaalin pidennys) ilmestyy vasta iästä 2;6 alkaen

Identtisten piirteiden ryhmän sanat, muodot ja rakenteet (vanhat uralilaiset sanavartalot, jotka käyvät yksin merkitykseltään ja ääntämis- tai kirjoitusasultaan) helpottavat viroa ja suomen omaksumista ja oppimista. Tällaisten sanojen ja muotojen taajuus on korkea kummassakin kielessä, ja näitä sanoja ja muotoja tarvitaan yksinkertaisessa vuorovaikutuksessa. Lapsi omaksuu ne tavallisesti ensimmäisinä. (Taulukko 5.)

Kielten läheisyydestä huolimatta niiden prosodisissa systeemeissä sanatasolla on kuitenkin pieniä eroja. Niiden syinä ovat erot sanojen pääpainoissa, vokaalien ja konsonanttien kestoerot sekä kestojen esiintymispaikat painollisissa ja painottomissa tavuasemissa (ks. Hassinen ym. 1998). Prosodinero ilmenee myös lausetasolla ennen kaikkea viroa vaihtelevampana ja korkeampana sävelkulkuna suomen tasaisempaan ja matalampaan ver-

rattuna. Kaksikielisillä M:llä ja H:lla viron ja suomen sanamalli (esimerkiksi *vooD*, vrt. suomen *vuode* ja viron *voodi*) ja sen fonologinen rakenne (esimerkiksi *laulama*, vrt. suomen *laulamaan* ja viron *laulma*) aiheuttavat epävarmuutta, joka näkyy kummankin kielen periaatteiden käyttämisessä, niiden vaihtelussa eri ikävaiheittain ja koodien yhdistymisessä kielestä toiseen.

Virossa ja suomessa esiintyy funktionaalisia eroja kielten semanttisella, morfofonologisella ja morfosyntaktisella tasolla. Vaikka virossa ja suomessa on paljon samankaltaisuuksia, toisen kielen tuki ei auta enää funktionaalisella tasolla. Rektio, objektin sijat, astevaihtelu ja jälkitavujen pitkien vokaalien tuottaminen saattavat aiheuttaa vaikeuksia. Kielten semanttiset ja funktionaaliset erot (esimerkiksi pitkän painottoman vokaalin merkitystehtävät, inessiivin ja adessiivin merkitysero) edellyttävät erilaista kielenkäyttöä virossa ja suomessa, mutta niiden käyttöperiaatteita on kielessä vaikea erottaa, koska kielessä esiintyy osittain päällekkäisyyksiä. Mitä enemmän kielessä eri merkitystä kantavat sanat ja taivutusmuodot muistuttavat toisiaan, sitä vaikeampi niitä on erottaa ja liittää tiettyyn kieleen. Funktionaaliset erot aiheuttavat koodien yhdistymisiä ja mahdollisesti kiivettymiä (ks. myös Nissilä 1997). Funktionaalisia yhdistymisiä esiintyy isommilla lapsilla noin iästä 3;0 alkaen. Myös M:llä ja H:lla on vaikeuksia erottaa kielten prosodisia ja morfosyntaktisia piirteitä.

Viron ja suomen täysin erilaisten piirteiden alueella ovat käytössä eri sanat, merkitykset, taivutusmuodot ja -suffiksit ja niiden muodostamisessa erilaiset periaatteet. Toisesta kielestä saattaa puuttua koko sana tai muoto tai sen (lisä- tai kaksois-) merkitys. Tälläkin alueella M:llä ja H:lla esiintyy koodien yhdistymistä. Yhdistymisessä käytetään toisen kielen läpinäkyvää piirrettä: esimerkiksi viron indikatiivin preesensin yksikön 3. persoonan *b*-suffiksi yleistyvät kummankin kielen verbeihin. Kielitaidon karttuessa nämä yhdistymiset häviävät tai niistä saattaa kehittyä tietoisia lainoja.

M:n ja H:n kahden kielen samanaikaisen omaksumisen ja siinä esiintyvien yhdistymisten valossa näyttää siltä, että kielten täysin identtiset ja täysin erilaiset piirteet pystytään erottamaan, mutta kielten päällekkäisyydet, kuten läheiset muodot ja funktionaaliset erot, aiheuttavat koodien yhdistymistä, joka on runsasta ja pitkäaikaista.

PÄÄTÄNTÖ

Olen tarkastellut pitkittäistutkimuksessani kahden sisaruksen kielenomaksumista kaksikielisessä perheessä ikävaiheissa 1;2–4;0. Aineistonani on lasten spontaani kommunikaatio viron- ja suomenkielisen aikuisen kanssa. Tutkimukseni lähtökohdaksi olen ottanut hypoteesin, että vaikka lapset pyrkivät pienestä pitäen tavoittelemaan keskustelukumppaninsa kieltä, kielet vaikuttavat toisiinsa, ja läheisten sukulaiskielten viron ja suomen yhteydessä vaikutus saattaa olla toisenlainen indoeurooppalaisiin kaksikielisyyksiin verrattuna. Peruskysymys on, miten kielenkäyttäjät rajoituksineen ja mahdollisuuksineen reagoivat kahden läheisen sukulaiskielen eroihin ja samankaltaisuuksiin kielten tullessa kosketuksiin toistensa kanssa.

Kaksikielisen lapsen kielenkehityksen kulmakiviä ovat kognitiivinen kehitys, lapsen tietoisuus kaksikielisyydestään, metalingvistinen tietoisuus ja niiden tuloksena kielten erottaminen. M ja H erottivat vanhempansa kielten mukaan jo kahden vuoden iässä. Siitä

huolimatta sekä heidän monologeissaan että dialogeissaan esiintyi kahden kielen monenlaista yhdistymistä. Koodien yhdistymistä oli runsaasti, ja sitä esiintyi vielä seurantavaiheen loputtua iässä 4;0. M käytti H:ta enemmän ilmauksia, joissa oli kummankin kielen piirteitä. Koodien yhdistymistä oli eniten, kun M ja H omaksuivat paljon uusia sanoja ja sufikseja. Kumpikin kieli sulautui toiseen monella eri tasolla: varhaisvaiheessa eniten leksikaalisesti, myöhemmin morfofonologisesti ja morfosyntaktisesti. Koodien yhdistymistä esiintyi kumpaankin suuntaan, joten kyse ei ollut toisen kielen dominanssista. Kielten dynaamista kehitystä kuvaa yhdistymisen määrän muutos kielittäin: varhaisvaiheessa eniten yhdistymisiä oli vironkielisessä kontekstissa, myöhemmin suomenkielisessä. Seuranta-ajan loputtua iässä 4;0 koodien yhdistyminen oli vähentynyt noin kymmeneen prosenttiyksikköön.

Vaikka M:n ja H:n vanhemmat noudattivat yksi kieli, yksi henkilö -menetelmää, vanhempien välinen kommunikaatiokieli oli suomi, ja näin lapsetkin kuulivat äidin puhuvan myös suomea. Koodien yhdistymistä äidin kanssa kommunikoitaessa voisi selittää lasten tietoisuudella äidin kaksikielisyydestä ja sen hyväksikäyttämällä. Kahdenkeskisessä kommunikaatiossa M ja H käyttivät aluksi enemmän viroa ja yhdistivät kielten koodeja. Suunnilleen M:n kolmannen elinvuoden lopusta kieli vaihtui suomeksi ja koodien yhdistyminen lähes hävisi. Päivähoitopaikassa yksikielisessä suomen ympäristössä sekä M että H yhdistivät koodeja enemmän kuin kotona suomenkielisissä konteksteissa isän kanssa. Matkat toisen kielen ympäristöön vauhdittivat M:n ja H:n kielenkehitystä. Vaikutukset näkyivät useimmiten matkalta palaamisen jälkeen kuukauden tai kahden aikana toisen kielen hyppäyksellisenä kehityksenä.

M:ltä ja H:lta kerätyssä aineistossa kielten koodien yhdistymisiä esiintyi suhteellisen paljon verrattuna muihin kaksikielisiä lapsia koskeviin tutkimuksiin. Indoeurooppalaisen kaksikielisyyden tapauksessa yhdistyneet lausumat vähenivät ikävaiheessa 2;0–2;2. Saattaa olla, että hyvin analyttisen kielen kehitys on valmista ennen kuin hyvin synteettisen. M:llä ja H:lla koodien yhdistymistä alkoi ilmaantua runsaammin vasta kyseisessä ikävaiheessa ja sitä esiintyi pitempiaikaisesti. Kielen omaksuminen riippuu paitsi lapsen henkilökohtaisista ominaisuuksista ja ympäristöstä myös kielten tylogisista ominaisuuksista. Viron ja suomen samanlaiset piirteet helpottivat kielten omaksumista; sekä M ja H omaksuivatkin ne ensimmäisinä. Täysin eroavat piirteet oli myös helppo pitää erillään, vaikka M ja H yhdistivät niistä toisen kielen läpinäkyviä piirteitä toiseen kieleen. Vaikeinta oli erottaa hyvin läheisiltä vaikuttavia ja kuitenkin merkitykseltään eroavia sanoja ja kielen rakenteita. Ne aiheuttivat yhdistymisiä vasta kolmannen ja neljännen elinvuoden vaihteesta alkaen. Ikään 4;0 mennessä M ja H olivat kaksikielisiä ja pystyivät vaihtamaan kieltä tarpeen mukaan, vaikka kielten koodien yhdistymisiä esiintyikin.

LÄHTEET

- ARNBERG, LEONORE N. 1987: *Raising children bilingually: The pre-school years*. Clevedon: Multilingual Matters.
- ARNBERG, LEONORE N. – ARNBERG, PETER W. 1992: Language awareness and language separation in the young bilingual child. – Richard J. Harris (toim.), *Cognitive processing in bilinguals* s. 475–501. Amsterdam: Elsevier Science.

▷

- BAKER, COLIN – PRYS JONES, SYLVIA 1998: *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Clevedon: Multilingual Matters.
- CLYNE, MICHAEL 1987: Don't you get bored speaking only English? Expressions of meta-linguistic awareness in a bilingual child. – Ross Steele & Terry Threadgold (toim.), *Language topics: Essays in honour of Michael Halliday* s. 85–103. Amsterdam: John Benjamins.
- FANTINI, ALVINO E. 1985: *Language acquisition of a bilingual child: A sociolinguistic perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- GROSJEAN, FRANÇOIS 1997: Processing mixed language: Issues, findings and models. – Annette M. B. De Groot & Judith F. Kroll (toim.), *Tutorials in bilingualism: Psycholinguistic perspectives* s. 225–254. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- HASSINEN, SIRJE 2002: *Simultaaninen kaksikielisyys. Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Acta Universitatis Ouluensis Humaniora B 43. Oulu: Oulun yliopisto.
- HASSINEN, SIRJE – NIEMELÄ, AILA – MÄÄTTÄ, TAISTO 1998: Differentiation of vowel length by related bilingual children. – *Linguistica Uralica XXXIV* 3 s. 313–319.
- HINTSALA, SAARA 1996: Virolaisen adoptiolapsen suomen kielen verbisuffiksien omaksumisesta. – Helena Sulkala ja Minna Zaman-Zadeh (toim.), *Suomenoppijan kieli tutkimuskohteena* s. 46–74. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 5. Oulu: Oulun yliopisto.
- HOFFMAN, CHARLOTTE 1991: *An introduction to bilingualism*. London: Longman.
- DE HOUWER, ANNICK 1995: Bilingual language acquisition. – Paul Fletcher & Brian MacWhinney (toim.), *The handbook of child language* s. 219–250. Oxford: Basil Blackwell.
- 1998: By way of introduction: Methods in studies of bilingual first language acquisition. – *International journal of bilingualism* 2:3 s. 249–263.
- HUSS, LEENA MARJATTA 1991: *Simultan tvåspråkighet i svensk-finsk kontext*. Studia Uralica Upsaliensia 21. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- JUSZYK, PETER W. – CUTLER, ANNE – REDANZ, NANCY J. 1993: Infants' preference for the predominant stress patterns of English words. – *Child development* 64 s. 675–687.
- KESSLER, CAROLYN 1984: Language acquisition in bilingual children. – Niklas Miller (toim.), *Bilingualism and language disability: Assessment and remediation* s. 26–54. San Diego: College-Hill Press.
- KULTALAHTI, OUTI-MARIA 1996: Tunnusmerkkisyys virolaisten suomenpuhujien vaikeuksien selittäjänä. – Helena Sulkala & Minna Zaman-Zadeh (toim.), *Suomenoppijan kieli tutkimuskohteena* s. 46–74. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 5. Oulu: Oulun yliopisto.
- KÖPPE, REGINA 1996: Language differentiation in bilingual children: The development of grammatical and pragmatic competence. – *Linguistics* 34:5 s. 927–954.
- KÖPPE, REGINA – MEISEL, JÜRGEN 1995: Code-switching in bilingual first language acquisition. – L. Milroy & Peter Muysken (toim.), *One speaker, two languages: cross-disciplinary perspectives on code-switching* s. 276–301. Cambridge: Cambridge University Press.
- LAALO, KLAUS 1994: Kaksitavuvaihe lapsen kielen kehityksessä. – *Virtittäjä* 98 s. 430–447.
- 1997: Alkukatsaus lapsenkielen esi- ja varhaismorfologiaan. – *Virtittäjä* 101 s. 186–205.

- LANZA, ELIZABETH 1992: Can bilingual two-year-olds code-switch? – *Journal of child language* 19 s. 633–658.
- 1997: *Language mixing in infant bilingualism: A sociolinguistic perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- LEOPOLD, WERNER F. 1939–1949: *Speech development of a bilingual child* 1–4. Evanston: Northwestern University Press.
- MEISEL, JÜRGEN 1990: Grammatical development in the simultaneous acquisition of two first languages. – Jürgen Meisel (toim.), *Two first languages: Early grammatical development in bilingual children* s. 5–22. Dordrecht: Foris.
- 1994: Code-switching in young bilingual children: The acquisition of grammatical constraints. – *Studies in second language acquisition* 16 s. 413–439.
- METSLANG, HELLE 1994: *Temporal relations in the predicate and the grammatical system of Estonian and Finnish*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 39. Oulu: Oulun yliopisto.
- NISSILÄ, LEENA 1997: *Suomi vieraana kielenä virolaisilla: Välikielen verbirektiot*. Pro gradu -työ. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- OKSAAR, ELS 1977: *Spracherwerb im Vorschulalter. Einführung in die Pädolinguistik*. Stuttgart: Kohlhammer.
- 1989: Mehrsprachigkeit im Vorschulalter. – *Die Neueren Sprachen* 88 s. 310–327.
- 1992a: Mehrsprachigkeit bei Kindern — eine Chance, kein Hindernis. – *Schriftenreihe des Vereins Oostfreeske Taal* 1. V. Heft 1. Aurich: Finke.
- 1992b: Multilingualism and interactional competence: Theoretical and methodological issues. – J. Louis-Jensen & J. H. W. Poulsen (toim.), *The Nordic languages and modern linguistics* 7 s. 61–74. Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- PETERS, ANN M. 1977: Language learning strategies: Does the whole equal the sum of the parts? – *Language* 53:3 s. 560–574.
- 1997: Language typology, prosody, and the acquisition of grammatical morphemes. – Dan. I. Slobin (toim.), *Crosslinguistic study of language acquisition* V s. 136–197. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- REDLINGER, WENDY E. – PARK, TSCHANG-ZIN 1980: Language mixing in young bilingual children. – *Journal of child language* 7 s. 337–352.
- ROMAINE, SUSAN 1995: *Bilingualism*. Toinen painos. Oxford: Basil Blackwell.
- RONJAT, JULES 1913: *Le développement du langage observé chez un enfant bilingue*. Paris: Champion.
- SAUNDERS, GEORGE 1982: *Bilingual children: Guidance for the family*. Clevedon: Multilingual Matters.
- SCHLYTER, SUZANNE 1987: Language mixing and linguistic level in three bilingual children. – *Scandinavian working papers on bilingualism* 7 s. 29–48.
- SLOBIN, DAN I. 1974: *Einführung in die Psycholinguistik*. Kronberg: Scriptor.
- SUNDMAN, MARKETTA 1995: Kaksikielisyys, kielitaito ja kognitiivinen kehitys. – Ritva Takkinen & Marja-Leena Haapanen (toim.), *Monikielinen Suomessa*. Suomen logopedis-foniatrinen yhdistys ry:n julkaisu 28 s. 34–43. Helsinki: Suomen logopedis-foniatrinen yhdistys.
- TRAGEL, ILONA – MIKKILÄ, MARGIT 1994: Suomen ja viron *saada-* ja *voida-*verbien vertailua kognitiivisesta näkökulmasta. – Helena Sulkala & Heli Laanekask (toim.),

Lähivertailuja 8. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Hailuodossa 7.–9.5.1994 s. 114–123. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 40. Oulu: Oulun yliopisto.

VIHMAN, MARILYN M. 1985: Language differentiation by the bilingual infant. – *Journal of child language* 12 s. 297–324.

VIHMAN, MARILYN – McLAUGHLIN, BARRY 1982: Bilingualism and second language acquisition in preschool children. – Charles J. Brainerd & Michael Pressley (toim.), *Progress in cognitive development research: Verbal processes in children s. 35–58. Berlin: Springer.*

SIMULTANEOUS BILINGUALISM IN INFANTS

Bilingualism is present in practically every country in the world. Although many studies have been made on child bilingualism, none have focused on child bilingualism in Estonian and Finnish, two genetically closely related languages.

The article examines the simultaneous acquisition of Estonian and Finnish in Finland by a brother and sister in a bilingual family in which the parents practise a one-person/one-language strategy. The data comprises written diary notes beginning at age 0;6 and tape recordings at age 1;2–4;0 (altogether 36 hours). The tape recordings include monolingual contexts for each language and a bilingual Estonian-Finnish context. The study is a descriptive and diachronic study monitoring the acquisition of two languages in infants. Language development and the differentiation of the two languages in the early years are analysed by examining vocabulary acquisition, the acquisition of grammatical categories and changes in the children's environment. The writer also discusses how the development of bilingualism is affected by background factors, languages spoken in the children's environment and relationships with other people.

Bilingualism is often considered a danger to language acquisition because of language mixing phenomena, i.e. bi- and/or unidirectional influences between languages in a multilingual environment. The study results show that changes in the children's language environment (e.g. trips, visiting friends) had a stronger influence on their communication before age 3;0, although such changes do not explain all the language mixing observed. Bidirectional code mixing at age 2;9–4;0 may be one typological characteristic of Estonian-Finnish bilingualism and is probably caused by genetic closeness and functional differences. ■

Kirjoittajan sähköposti (e-mail):

sirje.hassinen@suomi24.fi